

**TÜRK DİL KURUMU BAŞKANI PROF. DR. ŞÜKRÜ HALÛK
AKALIN'IN GASPIRALI İSMAİL BEY VE DİLDE BİRLİK
TOPLANTISI AÇIŞ KONUŞMASI**

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun Değerli Başkanı,

Değerli Bilim Adamları,

Sevgili Öğrenciler ve Değerli Konuklar,

Türk dünyasının büyük düşünürü ve eğitimcisi, Türk dünyasında birlik düşüncesinin savunucusu Gaspıralı İsmail Beyin 150. doğum yılı dönümü dolayısıyla düzenlediğimiz “Gaspıralı İsmail Bey ve Dilde Birlik Toplantısı”na hoş geldiniz.

Gaspıralı İsmail Bey, Çarlık Rusyası döneminde Türk dünyasının birliği için çalışan, Türk dünyasının bilimde, kültürde yücelmesi için mücadele eden büyük bir şahsiyettir. Prof. Dr. Sadık Tural, şahsiyeti; *kazandığı değer ve davranışlarla yapılandığı, duyguları ile düşünceleri arasında anlamlı ve sürekli bir diyalog kurabilen, kendisinden beklenenleri elinden geldiği ölçüde yapan, kendisinden beklenmeyenleri hiçbir şart altında yapmayan, kendi içinde bütünlüğe kavuşmuş bir insan* olarak tanımlıyor. Gaspıralı İsmail Beyin bu tanımda verilen bütün özellikleri bünyesinde topladığını görüyoruz.

1552’de Kazan Hanlığının yıkılması ve Kazan’ın Rus hâkimiyetine girmesiyle başlayan Rus yayılması, Türkistan’da, Kafkasya’da ve Sibiry’a da yaşayan Türk topluluklarının Slavlaştırılması çalışmalarını yoğunlaştırdı. Batı dünyasının büyük miktarda paralar harcayarak yeni sömürge alanlarını ele geçirmeğe başladığı keşifler çağında Çarlık Rusyası, en az masrafla ve az sayıda adamla yer altı ve yer üstü kaynakları bakımından dünyanın en zengin bölgelerini ele geçirdi. Yaklaşık üç yüz yıl süren bu sömürgeleştirme harekâtı sonucunda Türk dünyasının büyük bir bölümü Çarlık Rusyasının hakimiyetine girmişti.

Kazanılmış yeni topraklardaki halkların Slâvlaştırılması, Çarlık Rusyasının başlıca politikası idi. Bu amaçla misyonerler İdil-Ural bölgesinde, Kafkasya’da, Türkistan’da ve Sibiry’a da yaşayan Türk halklarının ve bölgedeki diğer halkların Hristiyanlaştırılması, giderek de Slâvlaştırılması çalışmalarını yürütüyorlar-

dı. Misyonerlerin çalışmaları arasında her bir Türk topluluğu için ayrı bir Kiril alfabesi hazırlanması, Hristiyanlıkla ilgili metinlerin bu toplulukların diline çevrilmesi de yer alıyordu. Böylece birer bölge ağzı olan konuşma dillerinin yazı diline getirilme çalışması da başlamış oluyordu. Aynı dönemde Türk dünyasında eğitim ve öğretim sadece belirli merkezlerde eski usullerle yapılıyordu. Medrese tarzı bu eğitim, Türk dünyasının ihtiyaçlarına cevap veremiyordu. Çarlık Rusyasındaki Türk halkları cehalet içerisinde kalmıştı. Cehaletin getirdiği bir başka durum da geri kalmışlıktı. Çarlık Rusyasındaki Türk halklarının geri kalmışlıktan, cehaletten kurtulması, Türk halklarının birbirine yaklaşması ve birleşmesi için yeni bir eğitim sistemine gerek vardı.

İşte böyle bir dönemde Gaspıralı İsmail Bey, Usûl-ü Cedid okullarının temelini attı. İsmail Beyin 1884'te Bahçesaray'daki Kaytaç Ağa Mahallesi'nde açtığı okul, Türk dünyasında yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Türkçe öğretimin yapıldığı, dinî bilgilerin yanı sıra dünyevî bilgilerin de verildiği, öğretim zamanlarının ve sınıf mevcutlarının sınırlandırıldığı, ders aralarında teneffüs verildiği, bedenî cezaların kaldırıldığı, sınavların konulduğu Usûl-ü Cedid okulları gerçekten de büyük bir yenilikti. Gaspıralı İsmail Beyin başlattığı bu eğitim hareketi zamanla genişleyerek Türk dünyasında ulusal yenilikçi akımın adı haline gelmiş ve bu düşüncedekiler Ceditçi olarak adlandırılmıştır. Bütün bu özellikleri göz önüne alındığında Gaspıralı İsmail Beyin Türk dünyasındaki aydınlanma hareketinin öncüsü olduğunu söylemek yanlış olmasa gerek.

Gaspıralı İsmail Beyin Usûl-ü Cedid okullarının bir özelliği vardı: Bu okullarda eğitim Türkçe yapılıyordu. Okula başlayan çocuklara yeni yöntemle kırk günde Türkçe okuma yazma öğretilmesi hedeflenmişti. Bunda da büyük bir başarı sağlanmıştı.

Gaspıralı'ya göre eğitim sistemi her şeyden önce Türk dilinin öğretimine hizmet etmeliydi. Bu okullardan yetişecek çocuklar, bütün dünya Türklüğünün anlaşabileceği, ortak Türkçenin sahipleri olacaktı.

Gaspıralı İsmail Bey, Türk dünyasındaki dil birliği düşüncesini 1881 yılında çıkardığı Tonguç'ta işlemişti. Ancak, Gaspıralı'nın Türk dünyasındaki dil birliği düşüncesini daha yaygın olarak ve kullandığı dil bakımından da örneğiyle birlikte gösterdiği yayın, Tercüman gazetesidir. 22 Nisan 1883'te Bahçesaray'da yayımlanmaya başlanan Tercüman gazetesi, sade bir İstanbul Türkçesiy-

le yayımlanıyordu. Kırım ve diğer Türk lehçelerinden sözlerin de zaman zaman kullanıldığı bu yazı dili sayesinde Tercüman gazetesi Türk illerinde geniş bir okuyucu topluluğu bulmuş ve etkisi her geçen gün artmıştır. Tercüman gazetesi, Türk dünyasında dil birliğinin sağlanabileceği yolunda önemli bir örnek olmuştur. ‘Dilde birlik, fikirde birlik, işte birlik’ düşüncesi, Tercüman gazetesinde işlenirken, gazete bu düşünceye en iyi örnek oluşturmuştur. Gazetede kadınlar için, çocuklar için çeşitli köşelerin açılmış olması ve bu köşelerde aydınlatıcı bilgiler verilmesi, Tercüman gazetesini bir ulus okulu durumuna getirmiştir.

Gaspıralı İsmail Beyin dilde birlik düşüncesi bugün için ne yazık ki amacına ulaşamamıştır. Gaspıralı’dan sonra olaylar farklı şekilde gelişmiş, tarih başka şekilde gerçekleşmiştir. Sovyetler Birliği döneminde de Çarlık Rusyasının politikaları sürdürülmüş, etnik milliyetçilikler geliştirilmiş, bölge ağızları dil haline getirilmiştir. Bugün Türk dünyasında en az 20 yazı dili kullanılmaktadır. Türk dünyasında iletişim dili kurulması ve bütün Türk dünyasında bu iletişim dilinin kullanılması konusunda düşünce birliği oluşmuştur. Gaspıralı İsmail Beyin dönemin şartlarında başardığı bu birliği, günümüzde iletişim teknolojisinin ulaştığı zirvede sağlamak daha kolay olmalıdır. Radyo, televizyon, internet ve diğer kitle iletişim araçları Türk dünyasında iletişim dili birliğinin sağlanmasında önemli araçlardır.

Ortak iletişim dilinin sağlanması hiç kuşkusuz yapılacak bilimsel çalışmalarla mümkün olacaktır. Türk Dil Kurumu olarak uzunca bir süredir bu uğurda ki çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Türk lehçelerinin dil bilgileri, sözlükleri hazırlanmakta ve yayımlanmaktadır. Türk dünyasının abide eserleri Kurumumuz yayını olarak çıkmaktadır. Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri ve Sözlüğü Projesi Kurumumuzun bu konudaki en büyük çalışmasıdır. Bu projedeki dil bilgisi bölümü büyük ölçüde tamamlanmıştır. Türk dünyasına yönelik bir diğer çalışma da Türk Destanlarının Tespiti, Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Yayımlanması Projesidir. Bu proje de Türk dünyasının kök birliğini ortaya koyan, bütün Türk destanlarını kapsayan büyük bir çalışmadır.

Söz yayınlarımıza gelmişken iki yayınıımızdan söz etmek istiyorum: Türk Dünyası dergisinin 12. sayısı önümüzdeki ay Gaspıralı İsmail Bey ve Dilde Birlik Özel Sayısı olarak yayımlanacak. Bu toplantıya sunulan bildirimlerle birlikte dergide yer alan diğer yazılar, Gaspıralı İsmail Bey konusunda önemli bir baş-

vuru kaynağı haline gelecek. Bir diğer yayınımız ise Kırım'ın bir başka önemli şahsiyeti Bekir Sıdkı Çobanzade ile ilgili. Kenan Acar'ın hazırladığı, Kırımlı Bekir Sıdkı Çobanzade adlı eseri geçen hafta baskıdan çıktı.

Türk Dil Kurumu olarak bu konulardaki çalışmalarımızın devam edeceğini belirtmek isterim.

Değerli konuklar,

Gaspıralı İsmail Beyin 150. doğum yıl dönümü dolayısıyla ülkemizde çeşitli etkinlikler düzenlenmesi konusunda Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığında düzenlenen toplantıda Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu olarak Gaspıralı İsmail Bey ve Dilde Birlik konusunda bir toplantı düzenleme ve Türk Dünyası dergisinin bir sayısını Gaspıralı İsmail Bey ve Dilde Birlik Özel Sayısı yayımlama önerisinde bulunmuştuk. Bu gün bu toplantıyı gerçekleştirmiş bulunuyoruz. Önümüzdeki ay yayımlanacağını belirttiğim Türk Dünyası dergisi ile verdiğimiz sözleri yerine Türk Dil Kurumu olarak yerine getirmiş olacağız. Ama Gaspıralı İsmail Beye karşı görevimiz bitmemiştir. Gaspıralı İsmail Beyin dilde birlik düşüncesini gerçekleştirmek hedefimizdir. Bu uğurdaki çalışmalarımızı sürdüreceğimize emin olabilirsiniz.

Türk dünyasında dil birliğinin sağlanması düşüncesinin mimarı Gaspıralı İsmail Beyi rahmetle anıyorum. Toplantımızda yapacakları değerli konuşmalarla Gaspıralı İsmail Bey ve dilde birlik düşüncesini ele alacak olan bilim adamlarına toplantımızı şereflendirdikleri için teşekkür ederim.

Hepinizi saygıyla selâmlarım.